

Martí Estany, col·leccionista de l'objecte artístic de petit format, va ser un home discret i de fortes conviccions catalanistes que va afavorir generosament els fons patrimonials dels museus de Barcelona. (Foto: ANC - Josep Maria Sagarra i Plana)

Martí Estany

El col·leccionista de l'objecte artístic de petit format

per Josep Capsir

«En contrast amb altres destacats i coneguts col·leccionistes coetanis, Estany, en un gest de generositat, va lliurar de manera desinteressada a la ciutat de Barcelona les seves col·leccions més significatives.»

El 4 de gener de 1872 venia al món, al barri del Raval de Barcelona, Martí Estany. Ara, doncs, ha fet cent cinquanta anys. Tant el pare com l'avi eren boters d'ofici, nascuts i establerts a Piera, on tenien el taller. La mare va néixer a la Barceloneta i era filla d'un pròsper fabricant d'aiguardent situat al barri mariner de la capital catalana.

Amb un entorn proper dedicat al món dels negocis no és estrany que el nostre protagonista cursés estudis a l'Escola Superior de Comerç de Barcelona. Tot i no tenir un expedient acadèmic brillant, allà va adquirir les eines necessàries per administrar amb èxit el patrimoni familiar.

Durant la seva etapa d'estudiant tingué lloc l'Exposició Universal de Barcelona del 1888. Tenim notícia que el jove disposava d'un carnet que li permetia l'accés regular a les instal·lacions, entre les quals es trobava el Palau de Belles Arts. No hem d'oblidar que aquest palau allotjava la Secció Arqueològica, espectacular aparador d'antiguitats procedents d'arreu de l'Estat espanyol que devien causar un gran impacte en l'adolescent.

Finalitzada l'etapa d'estudiant i sense grans preocupacions de caràcter econòmic, tot i les sobrades aptituds per al treball, Martí Estany sent afició per l'excursionisme, compartida sovint per la seva germana Leonor. Aquest interès per la natura el porta a ingressar com a soci, el 1901, al Centre Excursionista de Catalunya, on participa en diverses de les activitats que portava a terme l'entitat

i que, sens dubte, van desvetllar el seu interès pel nostre patrimoni escampat arreu del territori. I potser en aquells temps va consolidar-se la seva inquietud pel món de les antiguitats i el col·leccionisme.

Un altre aspecte remarcable de la vida social de Martí Estany és donat pel seu estret vincle amb l'Orfeó Català, de la Junta Directiva del qual, de 1902 a 1909 i més endavant de 1916 a 1938, passarà a formar tot exercint el càrrec de comptador. El dia 1 de febrer de 1934, el col·leccionista visqué un moment entranyable i emotiu. En un acte solemne que tingué lloc a l'escenari del Palau de la Música, ell i dos membres més de la Junta Directiva van ser homenatjats amb un concert i amb el lliurament d'unes plaques de bronze, projecte de Joaquim Renart, modelades pel seu germà, l'escultor Dionís Renart, en reconeixement a la tasca duta a terme a l'entitat de manera altruista al llarg dels anys.

Val a dir que les estances de la casa pairal de Piera, a l'actual carrer del Doctor Carles, es trobaven atapeïdes d'antiguitats, com ara plafons de retaule, pistoles, espases, plats de ceràmica, estris d'il·luminació, mobiliari i pintures, gairebé tot de procedència catalana. El col·leccionista, en un afany de dignificar-la, va unificar la façana amb la de la finca veïna, també propietat seva, amb la presència d'uns delicats esgrafiats executats als anys trenta del segle XX per l'escultor noucentista Ferran Serra. A més dels esgrafiats, la façana exhibia una fornícula neobarroca que encara avui acull la imatge de sant Martí, potser en homenatge al besavi

del col·leccionista, originari de Sant Martí Sesgueioles i el primer de la nissaga Estany que s'establí a Piera.

Sens dubte, allò que caracteritza l'interès de Martí Estany com a col·leccionista és l'objecte artístic de petit format, circumstància que queda reflectida en l'aplec de retrats en miniatura que va reunir i que superava la norantena d'exemplars, l'elenc d'arquetes que s'acostava al centenar i la col·lecció de rellotges personals, que superava els dos centenars. És evident que aquesta darrera constituïa la més emblemàtica, completa i internacional de les nombroses i diverses col·leccions que va arribar a reunir.

En contrast amb altres destacats i coneguts col·leccionistes coetanis, com ara Lluís Plandiura, Maties Muntadas o Damià Mateu, Estany, en un gest de generositat, va lliurar de manera desinteressada a la ciutat de Barcelona les seves col·leccions més significatives. És aquesta circumstància la que marca la diferència i la que ens motiva ara a recordar la seva memòria, en tan singular aniversari, a part de l'interès artístic i el valor patrimonial de la seva donació, efectuada en 1936 en plena Guerra Civil. Una donació a la qual s'afegiria a la mort del col·leccionista, que tingué lloc el 1938 a la seva casa d'estiueig de Molins de Rei, un llegat que la complementaria.

Al marge dels retrats en miniatura, les arquetes i els rellotges personals, és a dir, els objectes artístics de petit format, que tant admirava, Martí Estany afavorí, en el seu testament, les col·leccions públiques de Barcelona amb la inclusió de vint-i-cinc pintures de les moltes que posseïa. Entre aquestes pintures es troben signatures de Vicente López, Santiago Rusiñol i Martí Alsina. En l'actualitat es troben integrades als fons patrimonials del MNAC.

Quant a la col·lecció de retrats en miniatura executats sobre fines làmines d'ivori entre els segles XVIII i XIX, hem d'afirmar que conté obres remarcables. Alguns amb signatura local, com ara els de Lluís Vermell o Ferran Adrià. També trobem destacats noms d'arreu de l'Estat, com ara Àngel María Sastre, Lorenzo Barrutia o Victorino López. Malauradament, n'hi ha molts que no estan signats, circumstància que ens impedeix treure a la llum autories femenines que fins ara resten en l'anonimat.

En relació amb la col·lecció d'arquetes, contenidors en petit format que originalment van ser pensats per custodiar, entre altres objectes, joies, llibres o relíquies, trobem una gran diversitat de formes i materials. Les més antigues i delicades, d'ivori daurat, són les sicilianes, datades al segle XIII. També hi ha una bona

Miniatura Retrat de dona. Lluís Vermell, Catalunya, 1846. MADB 40.055. (Foto: CRBM - Enric Gracia - Museu del Disseny de Barcelona)

Miniatura Retrat de dona. Àngel María Sastre, Espanya vers 1850. MADB 40.039. (Foto: CRBM - Enric Gracia - Museu del Disseny de Barcelona)

«L'aplec de retrats en miniatura que va reunir superava la norantena d'exemplars.»

Arqueta. Sicília, segle XIII. MADB 37.966. (Foto: CRBM - Enric Gracia - Museu del Disseny de Barcelona)

Arqueta. Catalunya, 1350-1450. MADB 37.973. (Foto: CRBM - Enric Gracia - Museu del Disseny de Barcelona)

representació d'arquetes catalanes, amb acabat de cordovà gravat i reforçades amb ferro, obrades al segle XV. Una part representativa es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya i la resta al Museu del Disseny de Barcelona.

Pel que fa a la col·lecció de rellotges personals, la més significativa i nodrida que va aplegar Martí Estany, voldríem destacar l'antiguitat d'alguns exemplars, com ara un en forma de llibre que porta inscrita la data de 1550. L'esmentada circumstància, d'acord amb l'especialista en rellotgeria Eduard Farré, ens invita a pensar que es tracta del més antic d'aquesta tipologia datat del qual es té notícia.

Pel que fa a l'originalitat, podem fer esment d'un exemplar del segle XVII. Es tracta d'un rellotge personal en forma de calavera de metall daurat que exhibeix un escut heràldic cardenalici a la part superior del crani. A la part frontal impacten els ulls en pedra de color turquesa intens, així com els narius que exhibeixen el que podrien ser diamants.

«Sens dubte, allò que caracteritza l'interès de Martí Estany com a col·leccionista és l'objecte artístic de petit format.»

«L'elenc d'arquetes s'acostava al centenar.»

Cal afegir que, gràcies a la gentilesa d'Emmanuel Bréguet, vicepresident de la casa Bréguet de París, s'ha pogut identificar recentment la persona que va adquirir un rellotge personal de tacte, d'or i diamants, a l'establiment d'Abraham-Louis Bréguet, el rellotger més cèlebre del seu temps. Segons consta als arxius de la firma francesa, es tracta de l'enginyer originari de les Illes Canàries Agustín de Betancourt y Molina, que va fer l'adquisició l'any 1801. D'acord amb Emmanuel Bréguet, «*Bétancourt et Breguet ont été des amis très proches pendant plusieurs décennies et ils se sont rendus réciproquement de grands services.*»

Quedaria per esbrinar la identitat del destinatari o destinatària del rellotge que porta inscrites les inicials M.P.S. i que en tot cas no coincideixen ni amb les de la seva esposa ni els seus fills. Probablement va ser un obsequi especial adreçat a algú molt proper de l'entorn de l'enginyer. Tot i això, la recerca ens ha permès posar rostre, noms i cognoms, per primera vegada i cas únic en tota la col·lecció, a la persona que va adquirir el rellotge, circumstància que li atorga un valor afegit. Aquesta col·lecció es conserva íntegrament al Museu del Disseny de Barcelona i és una de les més significatives en l'àmbit de les arts decoratives.

«La col·lecció de rellotges personals, que superava els dos centenars, constituïa la més emblemàtica, completa i internacional de les nombroses i diverses col·leccions que va arribar a reunir.»

«Al marge dels retrats en miniatura, les arquetes i els rellotges personals, Martí Estany afavorí, en el seu testament, les col·leccions públiques de Barcelona amb la inclusió de vint-i-cinc pintures de les moltes que posseïa.»

Rellotge personal. Europa, segle XVII. MADB 38.811. (Foto: Estudio Rafael Vargas - Museu del Disseny de Barcelona)

Rellotge personal. Europa, 1550. MADB 38.850. (Foto: CRBM - Roser Casas - Museu del Disseny de Barcelona)

Rellotge personal de tacte. Bréguet, París, 1801. MADB38.808. (Foto: Estudio Rafael Vargas - Museu del Disseny de Barcelona)